

LA FORTIFICACIÓ DE L'ANTIGUITAT TARDANA DE SA BASTIDA (ALARÓ) I LA SEVA INEXISTENT RELACIÓ DOCUMENTAL AMB UN CASTELL DEL SEGLE XIII

Gabriel Alexandre Llodrà Pizà

Secció d'Arqueologia del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de les Illes Balears

Resum: Aquest article revisa certes hipòtesis plantejades entorn del jaciment de Sa Bastida i al municipi d'Alaró que parteixen d'interpretacions errònies de la documentació medieval i moderna. En concret, es va plantejar la hipòtesi que la fortificació de Sa Bastida guarda relació amb un document de 1233 on es concedeix una llicència per construir un castell i fortificació en un puig innominat d'Alaró, prop d'una alqueria anomenada *Beniarri*. Aquestes pàgines presenten noves troballes i revisions documentals, proposant una nova localització per a l'alqueria de *Beniarri* i el suposat castell associat a aquesta.

Paraules clau: Sa Bastida, Antiguitat Tardana, Alaró al segle XIII, Cavalleries, Repartiment, toponímia andalusina i feudal.

Abstract: This article reviews certain hypotheses set out around the site of Sa Bastida and the municipality of Alaró which are based on interpretations of the Medieval and modern documentation. In particular, the hypothesis set out that the fortification of Sa Bastida is related to a document of 1233 in which a license is granted to build a castle and a fortification in an unnamed hill, near a farmhouse called *Beniarri*. These pages present new documentary findings and propose a new location for the farmhouse of *Beniarri* and the castle associated with it.

Key words: Sa Bastida, Late Antiquity, Alaró in the thirteen century, *Cavalleries*, *Repartiment*, andalusin and feudal toponymy.

Rebut el 22 de maig. Acceptat el 22 d'octubre de 2019.

Abreviatures: ARM = Arxiu del Regne de Mallorca.

Introducció

El mes de desembre de 2018, l'Ajuntament d'Alaró i la propietat de la finca de Sa Bastida signaren un conveni per a iniciar la posada en valor i la investigació arqueològica del jaciment existent al Puig de Sa Bastida.

El Puig de Sa Bastida, és una elevació de 579 metres sobre el nivell del mar situat al costat Nord-oest de la barriada del municipi d'Alaró coneguda com Los Damunts, que s'aixeca just al final de la seva falda sud-oriental.

Dins el mateix Puig de Sa Bastida, existeixen una sèrie de topònims que identifiquen elements orogràfics del terreny: l'Avenc de ses Misses, l'Avenc de na Pola, la Cova Major, la Cova Menor i; els més importants per al nostre estudi: La Mola, Es Picó Gros i Es picó Petit.

Segons el mapa general del Servei d'Informació Territorial de les Illes Balears (SITIBSA), les tres elevacions principals dins el conjunt del puig tenen les següents alçades màximes: La Mola (579,15 m), Es Picó Gros (463,54 m) i Es Picó Petit (390,77 m). De les tres, fins al moment, només les dues primeres presenten restes arqueològiques visibles.

El cim del Puig de Sa Bastida, és una superfície plana amb una pendent propera als 30 graus que descendeix en direcció Nord-oest; Sud-est, ben definida per penya-segats verticals a tots els costats tret del Sud-est, on s'ubiquen les petites elevacions d'Es Picó Gros i Es Picó Petit.

La superfície total d'aquest cim aplanat i en pendent és propera a les 70ha (69.812,63 m²), tot i que les restes arqueològiques es concentren a una àrea aproximada de 19ha (19.2029 m²) entorn del Picó Gros (inclòs aquest, que té part del cim amuradat). Únicament el fortí d'accés del Sector 1 es troba a una cota inferior (420 m) als penya segats i la línia imaginària perpendicular que es pot traçar resseguint les murades a banda i banda d'Es Picó Gros, constituint el punt més baix respecte al nivell del mar on es poden observar restes monumentals, tot i que la dispersió ceràmica assoleix cotes lleugerament més baixes just a les marjades inferiors a la ubicació del fortí.

Problemàtica

Les primeres impressions entorn de les evidències arqueològiques visibles, semblen manifestar la presència d'un jaciment arqueològic relacionat amb l'antiguitat tardana.

D'aquesta manera, les tècniques constructives i els materials arqueològics diversos, fins avui dia, únicament manifesten dos moments d'ocupació de l'indret: un al moment de la construcció/ocupació de les murades, dipòsits hidràulics i altres elements antics i un altre al moment d'utilització de La Mola per a activitats relacionades amb la producció de carbó vegetal i el cultiu de l'olivera als segles XIX i XX.

La hipotètica relació del jaciment de Sa Bastida amb una ocupació medieval, tant andalusina com feudal, encara no s'ha manifestat de cap manera al registre arqueològic visible, tot i que no s'ha de descartar.

Així i tot, la seva absència ha condicionat la revisió de la documentació escrita i de les hipòtesis plantejades fins al moment.

L'objectiu, era contrastar de forma directa les evidències escrites que donaren suport a formular la hipòtesi que les estructures de Sa Bastida tenien una relació amb un document de 1233 on la vescomtessa Garsendis de Bearn, en nom del seu fill Gastó, concedeix una cavalleria en feu a Pere de Vilaragut i li atorga un permís de construcció d'un "*castra et fortitudinem in ipso podio super est Beniarrri*".¹

Alguns autors han identificat aquest puig que està sobre l'alqueria *Beniarrri* amb el Puig de Sa Bastida, situant aquesta alqueria a la propra possessió de Ses Artigues. Aquesta reiterada hipòtesi de localització sembla haver estat acceptada per historiadors i arqueòlegs, condicionant qualsevol aproximació a l'estudi del jaciment arqueològic.

A continuació s'exposa una nova interpretació de les fonts documentals, noves evidències i una nova proposta de localització de l'alqueria de *Beniarrri* i del puig i castell als quals fa referència aquell document.

Objectius

L'objectiu del present article és el de formular noves hipòtesis de localització d'algunes alqueries i rafals que formaren part dels grans feus d'Alaró i Consell al segle XIII. Especialment, s'intentarà localitzar les alqueries de *Yarfa*, *Baniuls*, *Benauguir* i l'alqueria de *Petrus de Turri*, ja que eren confrontants amb l'alqueria de *Beniarrri el 1281* i poden ajudar a triangular la seva posició relativa.

A tal efecte, es revisaran documents dels segles XIII, XIV, XVI i XVII, que en el seu conjunt poden aportar informació sobre la posició de *Beniarrri* i del puig proper on Pere de Vilaragut obtingué permís per construir un castell, així com l'evolució toponímica de les alqueries.

Un cop triangulada la posició relativa de l'alqueria, s'analitzarà i visitarà l'entorn a la recerca d'evidències materials a les possessions actuals de la zona que puguin confirmar la interpretació de la documentació.

Anteriors propostes de localització de l'alqueria de *Beniarrri* i del castell de Pere de Vilaragut (1991-2006)

Les primeres autores que proposaren una interpretació i localització de les principals alqueries i rafals del segle XIII a Alaró, foren Magdalena Riera Frau i Natàlia Soberats,² al 1991. En aquell estudi preliminar del sistema hidràulic alaroner, ubicaren erròniament una sèrie d'alqueries a la vall d'Alaró, probablement per desconeixença d'alguns documents que es publicarien més tard, el 1996.³

La seva hipòtesi de localització de les alqueries de *Benauguir* i de *Beniarrri*, pogué condicionar als autors posteriors per a la seva acceptació i la reproduïm a continuació:

Benauguir és de més difícil localització, sembla que estaria situada entre Inmalasen i Beniarrri, ocupant terrenys del Puig de Sa Bastida.

Alqueria Beniarrri. Fou donada en feu a Pere de Vilaragut l'any 1233. El document d'aquesta donació diu: "Item damus tibi licencia et tuis et cuicumque vellis ut possis facere et construere

1 OLEZA, J. de: "Caballerías de Mallorca. El Reguer antes Beniarrri", *BSAL*, 29, 1946, p. 751-755.

2 RIERA FRAU, M.; SOBERATS, N.: "Introducció a l'estudi del sistema hidràulic d'Alaró (Mallorca)", *BSAL*, 47, 1991, p. 61-73.

3 ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Alaró en els segles XV-XVI*, Mallorca, 1996.

castra et fortitudinem in ipso podio est super Beniarrri”.

Aquest castra és sens dubte la Bastida de la documentació posterior, parets de la qual es veuen encara sobre les possessions de Ses Artigues i Sa Font.

A aquesta alqueria es trobaria situat el qanat de Ses Artigues, i just damunt aquest s’han localitzat construccions de tabiya que podrien formar part de l’alqueria original.⁴

Com es pot observar, les autores ubicaren les dues alqueries únicament en funció de l’existència d’una fortificació antiga a Sa Bastida, que “sens dubte” havia d’esser aquell castell del document de 1232 i d’alguns documents que fan referència als Tornamira.

Així, esmenten a l’annex I, les següents dates amb una síntesi de continguts dels documents:

1233: Gastó de Bearn dona a Pere de Vilaragut l’alqueria de Beniarrri amb permís per construir una bastida al puig que està sobre Beniarrri.

1250 Pere de Vialaragut ven Beniarrri a Berenguer de Tornamira.

1302: Pere de Sarrià i Martí Ferrandis es divideixen Ses Artigues que era de Pere de Tornamira.⁵

Com es veurà més endavant, ha estat habitual citar el document de 1302 com a justificant de la localització de l’alqueria de *Beniarrri* amb Ses Artigues, ja que Pere de Tornamira fou fill i hereu de Berenguer de Tornamira, que va adquirir de Pere de Vilaragut la cavalleria de *Beniarrri*.

El problema d’identificar en aquell estudi *Beniarrri* amb Ses Artigues i *Benauguir* com a una alqueria pròxima era encaixar aquesta localització amb les confrontacions entre alqueries que cita la documentació⁶ i que devien resultar incoherents.

D’aquesta manera, les autores decidiren canviar la ubicació de l’alqueria *Baniuls* per ubicarla a l’actual possessió de Son Fortesa (i no a l’actual Bànyols, més al sud-est), identificant *Baniuls* com amb *Yarfa*.

Per un document ja publicat el 1979, sabem que el topònim andalusí *Yarfa*, correspon a l’actual possessió de Mainou⁷ (Consell) i que, per tant, situar l’alqueria medieval de *Baniuls* a l’actual possessió de Son Fortesa i no a l’actual possessió Bànyols (que les autores identifiquen com a *Yarfa*) no sembla tenir suport documental que ho justifiqui. Per tant, si hom llegeix les confrontacions d’alqueries i altres propietats que cita la documentació, resulta molt difícil que algunes d’elles confrontessin amb l’actual Ses Artigues, a l’altra costat del municipi.

La segona investigadora que abordà el tema del sistema hidràulic i de l’Alaró medieval fou Helena Kirchner, en la seva tesi de 1993 (publicada el 1997) *La construcció de l’espai pagès a Mayûrqa. Les valls de bunyola, Orient, Coanegra i Alaró...*

En el capítol dedicat específicament a la vall alaronera, a l’apartat que descriu les alqueries vinculades al sistema hidràulic d’Alaró, enumera en primer lloc l’alqueria de *Beniarrri*. Relacionades amb aquesta alqueria cita tres mencions documentals:

⁴ RIERA FRAU, M.; SOBERATS, N.: “Introducció a l’estudi...”, p. 66.

⁵ RIERA FRAU, M.; SOBERATS, N.: “Introducció a l’estudi...”, p. 70-71.

⁶ OLEZA Y ESPAÑA, J. de: “Caballerías de Mallorca. Caballerías de Moss. Guillem de Puigdorfilia (Masnou, Bañols y Benuyr)”, *BSAL*, 23, 1931, p. 277-285.

⁷ ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Història d’Alaró. Segles XIII-XIV*, Mallorca, 1979, p. 122 (ARM, Prot. 442, f. 361-363).

- 1232: atorgament del feu a Pere de Vilaragut per part de Garsenda i Gastó de Bearn.
- 1281: document de donació de la cavalleria de *Baniuls*, *Yarfan* (Sepulcre) i *Benauguir* a Puigdorfila, on apareix *Beniarri* com a confrontant.
- 1303: document de divisió de Ses Artigues entre Pere de Sarrià i Martí Ferrandis. Sota domini i jurisdicció de Guillem de Montcada i dels hereus de Pere de Tornamira.

D'acord amb aquests documents, especialment el de 1303, aquesta autora també ubicà l'alqueria de *Beniarri* a Ses Artigues. La menció dels hereus de Pere de Tornamira com a co-senyors de Ses Artigues, altre cop féu deduir a Kirchner que aquesta possessió devia tractar-se de *Beniarri*, ja que sabem que els Tornamira eren possessors de l'antiga cavalleria de Pere de Vilaragut. Tornarem a l'anàlisi d'aquest document més endavant.

Tot i això, resulta evident que ràpidament s'adonà que l'extensió de l'alqueria era excessiva per encaixar-la a l'estreta i muntanyosa vall on es situa Ses Artigues i decidí reinterpretar les equivalències que figuren en el document de 1232 de la següent manera: "*Segons l'equivalència d'1 jovada=11,36 ha, 15 jovades a Beniarri serien 170,4 ha. Però segons la "jovada sarraïna", es tractaria d'entre 30 i 45 ha*".⁸

Estudis més recents,⁹ han reforçat la idea que la jovada aplicada a Mallorca al segle XIII era equivalent a 16 quarterades tant a la porció reial com a les dels magnats. Per tant, l'alqueria de *Beniarri*, de 15 jovades, efectivament devia ocupar una superfície aproximada de 170,4 ha, del tot excessiva per ubicar-la a un indret com Ses Artigues, amb un espai de cultiu molt reduït (2-3 hectàrees en l'actualitat).

Prop del canvi de mil·lenni, l'any 2002, l'arqueòleg Javier Aramburu-Zabala, realitzà i publicà una prospecció superficial del jaciment arqueològic de Sa Bastida i també proposà una identificació d'aquest jaciment amb el "puig o *podio*" que apareix al document de 1233.

En aquella publicació,¹⁰ a la part introductòria de la prospecció de Sa Bastida, l'autor escriu:

"Además de los restos tardorromanos, en la Peña de Sa Bastida se levantó una fortificación, a poco de ser conquistada la isla por los catalanes en el siglo XIII, de la que quedan murallas y aljibes. Se encuentra posiblemente documentada en el siguiente texto del año 1233, en el que se otorga a Pere de Vilaragut el derecho para levantar un castillo sobre la alqueria de Beniarri, que podría corresponder a alguna de las que se levantaban a sus pies".¹¹

Després, cita la part del text que fa referència al permís de construcció del suposat Castell, publicat per Oleza y de España. Més endavant, afegeix:

"[...] Con cierta seguridad se pueden atribuir a época tardorromana los restos de cabañas que se extienden por la cima de la peña. Es posible que la muralla del siglo XIII, que señalamos en el plano correspondiente en rojo, se levantara sobre muros anteriores, pero no hemos podido apreciarlo. Los aljibes, señalados en azul en el plano, de los que se han identificado con seguridad tres, aunque podría haber más, parecen también corresponder al siglo XIII, aunque la cerámica de

8 KIRCHNER, H.: *La construcció de l'espai pagès a Mayurqa. Les valls de Bunyola, Orient, Coanegra i Alaró*, Palma, 1997.

9 PÉREZ PASTOR, P.: "De jovades i quarterades. Amidaments i equivalències a partir de la relectura del Llibre del Repartiment de la porció reial a Mallorca (s. XIII)", *Estudis d'Història Agrària*, 22, 2009, p. 165-179.

10 ARAMBURU-ZABALA, J.: *Dos fortificaciones tardorromanas en la sierra de Mallorca*, Palma, 2002. Arqueoblear.

11 ARAMBURU-ZABALA, J.: *Dos fortificaciones...*, s/p full 1.

su interior sea, exclusivamente, tardorromana. Este sorprendente hecho puede explicarse si consideramos la fortísimamente pendiente en que se encuentra el yacimiento, que ha provocado que los materiales rueden y se introduzcan en los aljibes".¹²

Les paraules d'aquest arqueòleg, reforçaren la hipòtesi que el jaciment de Sa Bastida presentava restes de murades i aljubs del segle XIII. Aquest fet, semblava confirmar les propostes de localització de les alqueries que Riera i Soberats, o Kirchner feien des de les fonts escrites i des de la perspectiva de l'arqueologia hidràulica andalusina.

Anys més tard, l'any 2008, un nou article d'Antoni J. Borràs Seguí; s'aproximà a l'estudi de la vall alaronera des de la perspectiva de la romanització de la contrada. A l'apartat dedicat a Sa Bastida, l'autor es feia ressò de les paraules de Aramburu i hi aportava una crítica basada en l'observació del jaciment:

"[Aramburu] Justifica aquest fet de trobar ceràmica tardorromana dintre de les estructures que data del segle XIII, com a conseqüència d'haver-hi caigut després d'anar rodolant per les fortes pendents (en realitat no tan fortes). Justificació que sembla poc probable, sent més possible que el dret a aixecar el Castell que atorga a Vilaragut no fóra exercit i que les restes existents siguin d'època anterior, o que simplement fora tan sols ampliat o reformat, situació que ens porta a pensar que alguna d'aquestes estructures en realitat són anteriors a la data proposada (cronologia basada, més en la documentació de 1233 citada, que en la datació extrapolable a partir de dades materials de les estructures existents) i per tant segons la ceràmica que contenen al manco d'època bizantina".¹³

Aquesta darrera reflexió posà per primera vegada en qüestió la identificació d'una fortificació del segle XIII amb Sa Bastida des de la perspectiva de l'observació directa de les restes arqueològiques. Aramburu-Zabala, interpretà que les murades i aljubs havien de tenir relació amb el document de 1233 i Borràs Seguí s'inclinava més per interpretar l'absència de materials i d'elements constructius baix medievals com a símptoma de que aquell castell que figurava sobre el paper no fos construït mai o que únicament significués una possible reocupació i reparació parcial d'una fortificació anterior.

Fins al moment, sembla la hipòtesi més versemblant des de la perspectiva arqueològica, tot i que l'anàlisi de les fonts escrites encara ha proporcionat nous arguments en contra d'aquella identificació: *Beniari-Ses Artigues* i aquell *Castra et fortitudinem in ipso podio* amb Sa Bastida.

Les 3 cavalleries d'Alaró-Consell (1232-1233): toponímia original i problemes de localització preliminar

Gràcies al *Memorial o Capbreu de Gastó de Bearn*,¹⁴ es coneixen les alqueries, rafals i molins que passarien a ser de reialenc amb l'adquisició de la porció del vescomte per part de la Corona de Mallorca a principis del segle XIV. També hi figuren les propietats originals cedides entorn de 1235-1237 a la creada de nou Església de Mallorca, que després les ampliaria notablement mitjançant successives compres al llarg del torrent de s'Estorell (al nord-est del municipi d'Alaró).

Aquest article no tracta aquestes propietats, sinó les que no apareixen al document que a

¹² ARAMBURU-ZABALA, J.: *Dos fortificaciones...*, s/p full 3.

¹³ BORRÀS SEGUÍ, A.J.: "La romanització de la vall d'Alaró", *Estudis Baleàrics*, 90-91, 2008, p. 89-98.

¹⁴ BOVER, J.M.: *Historia general del Reino de Mallorca*, Palma, 1841, p. 1000-1006.

l'encapçalament de l'apartat de les propietats del vescomte al districte de *Qanarûssa* diu clarament: "*Haec est memòria de honoribus quos dominus Gastonus habet in Canarossa, exceptis illis qui sunt de militibus et monasteriis*".¹⁵

Aquestes propietats que no figuren al Memorial o Capbreu són les que formaven part de les anomenades cavalleries o feus cedits a nobles o ordes religiosos. D'aquest tipus de gran propietat feudal s'han conservat els tres documents fundacionals o de donació de cada una d'elles als actuals municipis d'Alaró i Consell i que es resumeixen a continuació:

A. Cavalleria de Pere de Morell (1232): després de la família Sant Joan Segons la transcripció publicada d'un document 4 de febrer de 1232,¹⁶ Pere de Centelles, procurador de Gastó de Bearn i de la seva mare Garsendis; fan donació de la cavalleria a Petro de Moredine, a canvi del manteniment d'un cavall armat per a la defensa del Regne de Mallorca. La donació inclou:

- Cases a Ciutat.
- Les alqueries: *Inmalasen, Abennisar Aben Abdala, Pusentalà* (Canarossa).
- Un molí (Canarossa).

No especifica l'extensió de les propietats en jovades, ni tampoc exposa els confrontants de les mateixes (únicament apareixen les propietats veïnes de les cases de Ciutat).

B. Cavalleria de l'Orde del Sant Sepulcre (1232): després de la família Puigdorfila Segons la transcripció publicada d'un document 10 de setembre de 1232,¹⁷ Pere de Centelles, procurador de Gastó de Bearn i de la seva mare Garsendis; fan donació de la cavalleria al prior de l'Orde del Sant Sepulcre de Barcelona, Berenguer. A canvi del manteniment d'un cavall armat per a la defensa del Regne de Mallorca i d'un capellà a l'església de la Ciutat. La donació inclou:

- Una mesquita a Ciutat que ara es Església parroquial.
- Un forn (Ciutat).
- Un hort amb casa i safareig (Ciutat).
- Alqueria que diuen de *Yarfan et Baniuls* (Canarossa).
- 22 jovades a l'occident de l'alqueria *Baniuls*.
- Un molí a la siquia davant de *Baniuls* (Canarossa).

Especifica que l'alqueria consisteix en les alqueries de *Yarfan, Baniuls* i de 22 jovades "*que se tenant cum Baniuls versus occidentem*" i únicament apareixen referències als confrontants de les propietats a la Ciutat. No hi apareix en cap moment *Benuyri/Benauguir*, tot i que el 1281 sabem que en formava part, igual que una altra alqueria anomenada de Petrus de Turri. Resulta impossible saber si les dues alqueries formaven part de la cavalleria l'any 1232 o hi foren incorporades posteriorment, tot i que resulta interessant avançar que s'ha pogut localitzar l'alqueria de *Benauguir* a possessions que es troben a l'occident de *Baniuls*.

15 BOVER, J.M.: *Historia...*, p. 1004.

16 DE OLEZA Y DE ESPAÑA, J.: "Caballerías de Mallorca. Caballería de Son Sanjuan (antiguamente Imalasen)", *BSAL*, 32, 1929, p. 347-348.

17 PÉREZ MARTÍNEZ, L.: *Corpus documental balear. Fontes rerum balearium*, II, Palma, p. 26-27.

C. Cavalleria de Pere de Vilaragut (1233-1250): després de les famílies Tornamira, Togores i Verí

Per a la tercera cavalleria d'Alaró-Consell, comptem amb la transcripció i publicació d'un altre document de l'11 de juliol de 1233.¹⁸ Aquesta vegada, sembla que Garsendis, en nom del seu fill Gastó de Bearn, fa la donació directament al cavaller Pere de Vilaragut. La donació inclou:

-Tota l'alqueria de *Beniarri*, de 15 jovades.

-3 jovades "*apud quadam rotam*".

-4 jovades de l'alqueria Periza.

No s'especifica cap altra donació a la Ciutat ni cap molí, però sí que es dóna permís per construir un castell o fortificació en un puig que és a sobre de l'alqueria de *Beniarri*. El total de l'extensió de la cavalleria, en termes de terres, altra volta torna a ser de 22 jovades.

Alqueries de cavalleria localitzables per referències documentals o toponímia

De totes les alqueries que figuren com a part de les cavalleries el 1232, únicament es podien localitzar fins al moment les següents, gràcies a la documentació posterior i a la pervivència d'alguns toponims:

Inmalasen: ja al mateix document publicat de la donació de la cavalleria el 1232, l'autor titula, possiblement citant el document, "Caballería de Son Sanjuan (antiguamente Imalasen)".¹⁹

Yarfan: per un document sobre una brega a la cavalleria de Guillem de Puigdorfila a finals del segle XIII, sabem que el topònim de l'alqueria havia canviat, ja que es menciona que aquest cavaller havia obtingut ja justícia civil sobre *Baniuls*, *Beniauir*: "[...] i una tercera dita *Masnou*, i abans en *sarràinesc anomenada Yarfa* [...]".²⁰ D'aquesta manera, sembla que l'evolució toponímica de l'alqueria fou la de *Yarfan-Yarfa*-Sepulcre-Masnou-Mainou (actual).

Baniuls: no es coneix fins al moment cap document on aparegui un canvi toponímic per aquesta alqueria i, per tant, no sembla haver-hi raons per qüestionar la identificació entre el *Baniuls* o *Bànyols* antic i el modern *Bànyols*.

Els veïns de *Beniarri*: La cavalleria de Guillem de Puigdorfila al 1281 i els seus confrontants

Com s'ha vist, pels documents fundacionals de les tres cavalleries, resulta molt difícil localitzar l'emplaçament de totes les alqueries que les formaven, ja que la majoria apareixen amb el seu topònim andalusí original, no sempre conservat al llarg del temps.

Per aquest motiu, resulta fonamental, un altre document²¹ de 1281 on Jaume II de Mallorca ven la cavalleria de l'Orde del Sant Sepulcre al cavaller Guillem de Puigdorfila. En aquell document, es feia traspàs de totes les possessions de l'orde religiós a Alaró-Consell afegint a la venda l'alqueria de Petrus de Turri. Com a fet innovador, el document de venda

¹⁸ DE OLEZA Y DE ESPAÑA, J.: "Caballerías...", 1946, p. 751-755.

¹⁹ DE OLEZA Y DE ESPAÑA, J.: "Caballerías...", 1929, p. 347.

²⁰ ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Història d'Alaró...*, p. 122-123.

²¹ DE OLEZA Y DE ESPAÑA, J.: "Caballerías...", 1931, p. 277-282.

especifica clarament totes les alqueries que formaven part de la nova cavalleria, així com dels veïns/confrontants de cada una d'elles.

D'aquesta manera, la menció explícita dels confrontants de cada alqueria venuda a Guillem de Puigdorfila, no sols aporta informació sobre la propietat mateixa, sinó que estableix una ubicació relativa de les alqueries veïnes, forçosament properes als actuals límits municipals d'Alaró i Consell, a ambdós costats del camí del Raiguer.

El repte principal, llavors, era intentar localitzar les quatre alqueries que formaven la cavalleria de Guillem de Puigdorfila: *Baniuls*, *Yarfan* (Sepulcre), *Benauguir* i l'alqueria de *Petrus de Turri*, ja que de poder localitzar-les amb precisió, indicarien de manera precisa la posició d'altres alqueries veïnes; especialment l'alqueria de *Beniarri*.

En un primer moment, de les quatre alqueries que formaven part de la cavalleria, únicament es podien localitzar amb certa seguretat les de *Baniuls* i *Yarfan* (Sepulcre) (actuals Bànyols i Mainou); mentre que *Benauguir* i l'alqueria de *Petrus de Turri*, eren il·localitzables, com ja expressaven alguns autors que hem analitzat a capítols anteriors.

Per altre costat, cal fer menció a l'extensió d'aquesta cavalleria que sembla superar amb escreix les 22 jovades que sabem que tenien almenys dues de les tres cavalleries de la zona.

A continuació es presenta el llistat de topònims que apareixen en aquest ordre al document de 1281 com a alqueries de la cavalleria de Guillem de Puigdorfila o com a confrontants d'aquestes.

Alqueries de la cavalleria de Guillem de Puigdorfila	Confrontants
BÀNYOLS (<i>Baniuls</i>)	<i>"[...] que quidem alqueria predicta afrontat ex duabus partibus in alqueries Berenguerii de Tornamira et ex alia parte in alqueria Bernardi de Murre et ex alia parte in refallo Berengarii de Cantariiles"</i>
BENAUGUIR	<i>"Que quidem alqueria que dicitur Benauguir afrontat ex una parte in alqueria de Berniari que est Berengarii de tornamira et ex alia parte in alqueria vocata Sepulcre et ex alia parte in alqueria Raymundi Torreniet ex alia parte in Raffallo den Tagamanent et in alqueria Berengerii de Murre"</i>
SEPULCRE (<i>Yarfa</i>)	<i>"[...] que quem alqueria que dicitur Sepulcre afrontat ex una parte in camino quo itur de Civitate Majorice ad Villam de Incha et ex alia parte in honore Berenguerii Dachs et ex alia parte in alqueria de Benaugui et ex alia parte in alqueria Petri de Turri que pro nobis tenetur"</i>
PETRUS DE TURRI	<i>"Que quidem alqueria quam tenet dictus Petrus de Turri afrontat ex una parte in alqueria de Beniarri que est Berenguerii de Tornamira et ex alia parte in alqueria Consey et ex aliis duabus partibus in alqueria que dicitur del Sepulcre"</i>

Curiosament, Helena Kirchner ja es va adonar que aquest document que enumera els confrontants d'aquestes alqueries, resultava incoherent si hom acceptava la localització de l'alqueria de *Beniarri* a Ses Artigues. Aquesta autora, situava també *Baniuls* a l'actual Bànyols i hagué de proposar una solució a aquesta impossible confrontació *Beniarri-Baniuls* que esmentava la documentació:

En les afrontacions que dona aquest document de l'alqueria de Bànyols s'esmenten "alqueries de Berengarii de Tornamira", "alqueria Bernardi de Murre" i "refallo Berenguerii de Cantarilles". En el mateix document, en les afrontacions de Benauguir es diu que afronta "in alqueria de Beniarri que est Berenguer de Tornamira". És la primera vegada que apareix aquest personatge. El parèntesi sense documentació d'Alaró entre el 1253 i 1281 no permet saber quines altres alqueries tenia Berenguer de Tornamira. Per l'emplaçament de Beniarri i de Bànyols no sembla possible que puguin confrontar i el plural de l'afrontació de Bànyols amb "les alqueries de Berenguer de Tornamira" permet suposar que es tracta d'altres terres diferents de les de Beniarri.²²

El problema principal per acceptar aquesta proposta és que com a confrontant de les alqueries de *Benauguir* i de *Petrus de Turri* s'esmentava de forma explícita "*Beniarri que est de Berenguer de Tornamira*", el mateix personatge que se cita com a confrontant de *Baniuls*, cosa que feia sospitar que en tots els casos s'està fent referència a la mateixa alqueria i no a terres diferents pertanyents al mateix personatge.

A partir d'aquest sospita, i acceptant la localització proposada per a les alqueries de *Baniuls* i *Sepulcre*, es féu indispensable la localització de *Benauguir* o de l'alqueria de *Petrus de Turri* per intentar triangular la posició relativa de *Beniarri* que apareixia com a confrontant de tres de les quatre alqueries de la cavalleria de Guillem de Puigdorfila.

Un document inèdit: ubicació precisa de la Cavalleria de *Binuyr* al segle XVII

Cal atribuir a l'atzar el fet que un altre historiador d'Alaró, Andreu Mateu Sastre, rebés fa anys de mans del fill de Joan Rosselló de Son Forteza, administrador i parent de la senyora de Son Antelm, un document excepcional que parla dels fruits de la cavalleria de *Binuyr* (*Benauguir*) al segle XVII. El document és un lligall de 6 fulls, dels quals estan escrits 4 fulls. Sembla que hi ha dos tipus d'escriptura diferents, una sense data i l'altra datada entre els anys 1582-1660; amb un contingut diferent.

La part que sembla més antiga i sense data, descriu les possessions i propietats que formaven la cavalleria i els fruits que produïen, mentre que l'altra és una enumeració d'albarans d'un tal Jaume de Son Antelm (de 1582-1660). La primera és la més interessant per al nostre estudi, ja que descriu les possessions que formaven la cavalleria de *Binuyr* al segle XVII i que han conservat el topònim a l'actualitat. En reproduïm una transcripció a continuació:

²² KIRCHNER, H.: *La construcció de l'espai pagès a Mayúrqa...*, p. 301-302.

Lo enque consistex la Cavallaria de Binuyr

Full 1 anvers

1º En una possº anomenada Son Antelm: la qual diuhen será de cullita un any ab altre çó és de oli: cent trullades= de forment sinquanta q[uarteres]. Ordi civade y llegums sinquanta quarteres se ha de advertir que hey ha part de la possº qui es tasca diuhen que de nou una. Fa de cens a la dita Cavallaria 60 cortans d'oli alodials mes fa 3L 4S de cens a dita Cavallaria, ~~anen fortun~~ més fa 4L cens que en Fortuny ha girat a Santa Clara. Més digué quan vingué en Ciutat que feya 6L (al marge: a dit Fortuny) però no sap si és encarragement, o si es de la matexa Cavallaria. també fa gallinas.

Los antepessats stabliren una tanca de la possº de tenor de 7 quarterades a Juan Cirer ab carrech de 12L a dit Fortuny.

Sebastià Cirer la doná una part a Barthº Amengual de Sancellas son cunyat, per 50L ab carrech de ditas 12L.

Lo dit Amengual las vené al sr. Gaspar Puigdorfila per 100L contants y las 12 L cens anen fortuny.

He demenat al majoral de Masnou que treuria dita pesa de terra un any ab altre y diu que duas trullades de oliva perquè lo demás son garrovers; y alguns anys ho sembren de civade. Digué també l'amo de Son Antelm que havia molts quitacions de cens.

2 Altra possº dita Son Fiol dels pares de nª sra del socos. He demenat a alguns arrendadors y amitjers que trauria

Full 1 revers

un any ab altre y hey ha qui dirá que de oli treura cent trullades, y de forment cinquanta quarteras, ordi, civades y llegums 50 quarteras.

El qui vui la te arrendada diu que ab sis anys no ha arribat 600 Trullades, fa veure si diu francas de delma porque ab lo delma passaran las 600.

Los Pares del Socos diran que fan de cens tant de oli; com diners, com gallinas com també si hey ha transportacions.

La possº Son Verdera té una tanca de la dita possº que cambiaren ab la viña la qual diu son amo que un any ab altre farà sinch o sis trullades.

3 Un alberch dit Son Braho de tenor de 12 quarterades de terra y olivar, las quals donaran de fruit cada any ço es de oli

dos vegades hi som estat y nunca ses determinat, prometent vindria en Ciutat i no ses vingut.

Diu que fa de censa nen fortun 4L i 8s.

junt dit alberch hey ha altres casas y unas 6 quarterades de terra y son amo estar ab altri no le pogut veure ab dos vegades y el Braho promete quant vindria en Ciutat que també portará relació.

Altra stabliment de casas y dos quarterades de terra de Gaspar Garcias ab carrech de 20?L cens a dit Braho.

Full 6 revers

Altra stabliment de casas y clos de Juan Cirer fet per Braho ab carrech de 3L censa nen Fortuny de las quals diu dit Cirer ne quita 1L 10 s i ara ne fa 1L 10 s a dit Fortuny o a Santa Clara.

Altra tanca de un particular que diu sembré de 3, en, 3 anys y cull unas vuit, o, nou quarteres de forment. Una persona ha tingut la Cavallaria arrendada per temps de un any per 100L altra diuhen la han arrendada per 60L y per 65L que es el amo de Son Antelm.

Et nihil amphius

Proposta d'orientació dels confrontants de la cavalleria de Bànyols, Sepulcre i Benauguir el 1281

Si acceptem la localització proposada de *Bànyols*, *Yarfan* i *Benauguir*; així com la localització de *Consey*; es poden orientar part de les confrontacions que apareixen al document de venda de la cavalleria de Bànyols-*Yarfan* (Sepulcre/Mainou)-Benauguir el 1281.

Un cop orientats els confrontants i tenint en compte l'orografia, els torrents i la xarxa viària de la zona; s'obté la posició relativa de l'alqueria de Petri de Turri respecte als seus veïns i podem triangular la posició relativa que ocupava l'alqueria *Beniarri* el 1281.

Evolució de la cavalleria de Beniarri al segle XVI

Per un document del 26 d'abril de 1521, del qual es publicà un resum, sabem que en aquella data: "*Antoni Ordines lloga a Gaspar Martorell notari ciutadà la tanca de la Sínia de la possessió del Raiguer, alou de la cavalleria de Biniarri, a cens de 16 lliures*".²³

Resulta interessant recordar que a la donació de 1233 a Pere de Vilaragut hi figuraven 3 jovades "*apud quadam rotam*" que pot traduir-se com a "en aquella certa roda". Podria tractar-se d'una referència antiga a aquesta part de la cavalleria que pogué prendre el nom de la construcció hidràulica que en formava part.

També vincula clarament el topònim de la possessió del Raiguer (que posteriorment es vincularà al marquesat homònim) a l'antic topònim de *Beniarri*.

Aquesta referència de 1521, també permet, amb poques reserves, observar un ordre en l'enumeració de propietats als estims de 1578 i vincular el "Rafal de la sínia" a l'antiga cavalleria, tot i que ja als estims no sembla que en seguís formant part.

Els estims de 1578: fraccionament de les cavalleries, canvis toponímics i noves nissagues de cavallers:

Ja a finals del segle XVI, apareixen els estims a Alaró, per tal de valorar les propietats per tal de poder fiscalitzar el territori d'una manera més efectiva.

Aquests estims resulten fonamentals per a conèixer l'evolució dels models de propietat, ja basats en les possessions i no en alqueries, així com de l'evolució toponímica que enllaçarà els topònims de l'Edat Mitjana amb els actuals, ajudant a identificar-los en alguns casos.

Pel que fa a les cavalleries, als estims de 1578, apareixen les possessions que en formaven part i en tenien la categoria de forma explícita al text i que passen de ser tres a l'Edat Mitjana a cinc en plena Edat Moderna:

Possessió de Masnou cavalleria de Jaume de Puigdorfila.

Possessió de Binuhir de Pere Fiol del Raiguer cavalleria de Gaspar Fortesa.

Possessió dita lo Pou de dos boques de Joanot Ordines del Raiguer, cavalleria de Mateu Togores.

Possessió de Bànyols de Mateu Puigdorfila i és cavalleria.

*Possessió de Berenguer de Sant Joan que és cavalleria.*²⁴

²³ ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Alaró...*, p. 43-44.

²⁴ ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Alaró...*, p. 51-53.

Com es pot apreciar, les cinc cavalleries de 1578 es corresponen amb els territoris de les antigues cavalleries, tot i que han sofert un procés de fraccionament. D'aquesta manera, per exemple, l'extensa cavalleria de Bànyols-Sepulcre-Benauguir es disgrega en tres noves cavalleries diferents, dues d'elles encara en mans dels seus històrics senyors (la família Puigdorfila) i una altra en mans d'una nova nissaga de cavallers: els Fortesa.

Per altra banda, la cavalleria dels Sant Joan, segueix essent pràcticament la mateixa; però ens trobem que l'antiga cavalleria de *Beniarri* no apareix enlloc als estims. Així i tot, resulta relativament senzill associar la possessió de Mateu Togores, anomenada *Pou de dos boques*, amb l'antiga *Beniarri*; ja que sabem que la família Togores acabà substituint els Tornamira com a senyors de l'antiga cavalleria.²⁵

Per altra banda, cal destacar que també figura un *Rafal de la Sínia de Joan Ordines del Raiguer*, just a continuació de la possessió *Pou de dos boques*, però ja no s'especifica que formi part de la cavalleria, com sí que es mencionava al document de 1521.²⁶

Beniarri al segle XVII: la Cavalleria del Reguer

Al segle XVII, l'antiga *Beniarri* prengué el nom de cavalleria del Reguer, topònim que sembla haver-se conservat a l'actual el camí del Raiguer.

D'aquesta època, s'ha pogut consultar dos documents que parlen de les capbreuacions efectuades a la cavalleria.²⁷ La nissaga dels Togores, ara s'anomenaria de Verí i Togores. Aquests documents ens aporten una important informació sobre els confrontants de la propietat que resulten coherents amb la proposta de localització de *Beniarri* que es fa en aquest article:

Capbreuació de 1638: El cavaller Antoni de Verí fa jurament davant el procurador reial de tenir la cavalleria "*del Reguer olim Beniarri*". S'hi anomenen els posseïdors des de 1530 fins a 1638. S'hi destaquen les confrontacions:

*"Confronta d'una part ab possessió de Bànyols, d'altre ab possessió de La Torre, d'altre ab terres dels frares del Socors, d'altre ab terres de [BUI], d'altre ab una cavalleria anomenada [BUI] del Magnífich Antoni Fortuny i ab possessió de Masnou".*²⁸

Capbreuació 1657: Antoni de Verí, succeeix al seu germà Nicolau de Verí que morí sense descendència. Ambdós eren els fills de l'anterior Antoni de Verí. Sembla copiar les confrontacions del document de 1638.

*"Confronta de una parte la dicha caballería con posesión de Bañols, de otra con posesión de La Torre, de otra con tierras de los padres de Nuestra Sra. del Socorro, de otra con tierras [vacío], de otra con una caballería nombrada [VACÍO] del magnífico Antonio Fortuny y con posesión de Masnou".*²⁹

25 DE OLEZA Y DE ESPAÑA, J.: "Caballerías...", 1946, p. 755.

26 Pel document de l'ARM, ECR-1148, sabem que el 1530 es féu la transportació o venda d'una alqueria alou de la cavalleria de Beniarri. Potser es tracta de la tanca o rafal de la sínia que ja no sembla formar part de la mateixa a 1578.

27 Gràcies a les encertades correccions d'un dels avaluadors del BSAL que ens proporcionà la seva localització a l'ARM.

28 ARM, ECR-1148.

29 ARM, ECR-1149.

Jaciments arqueològics a la zona de Son Palou, Son Fonoll, Son Perot i el Puig

Si s'accepta la localització proposada per a l'alqueria de *Beniarri* a la zona compresa entre *Bànyols* i *Benauguir*, a més de tenir en compte que l'alqueria del segle XIII s'estenia 15 jovades (240 quarterades); forçosament hagué d'englobar l'àrea de les possessions actuals de: Son Palou, Son Fonoll, Son Perot i el Puig.

Aquesta àrea, resta ben delimitada al nord pels turons de les Costes de Son Palou, el Puig de Son Palou, el Puig de Cas Metge i el Puig de s'Àpid; mentre que al nord-est limita amb el Puig, el Puig de Son Perot i el torrent de Solleric. Cap al sud, sembla que els seus límits pogueren coincidir amb el camí del Raiguer.

A més de la proposta interpretativa de les fonts escrites realitzada, hi ha també altres evidències que semblen reforçar la localització de *Beniarri* i el castell de Pere de Vilaragut en aquesta zona.

En primer lloc, a diferència de Ses Artigues, es tracta d'una de les zones amb major densitat de jaciments arqueològics del municipi d'Alaró, alguns dels quals presenten ceràmica medieval en superfície o grans estructures defensives en altura:³⁰

Codi	Nom	Breu descripció
JA-04/A	Es Picó	Dos Talaiots
JA-23/A	Font de Sa Pedrera (Son Palou)	Font amb grafit
JA-24/A	Son Fonoll (Son Palou)	Extensa taca de ceràmica entorn a Son Palou
JA-25/A	Can Peixet (Son Palou)	Extensa taca de ceràmica entorn a Son Palou
JA-26/A	Tanca des Cementeri	Necròpolis
JA-27/A	Dalt des Puig	Gran poblat fortificat.
JA-29/A	Es Bosquets	Ceràmica romana.
JA-30/A	Darera ses Cases (Son Perot)	Ceràmica andalusina i estructures rectangulars de doble parament de 20x12 metres.

Evidències arquitectòniques a Son Palou

En segon lloc cal comentar que, de manera fortuïta, es van poder visitar les cases de Possessió de Son Palou i s'hi localitzaren diversos elements arquitectònics relacionables amb els estims de 1578.

Just al davant del portal forà, encara s'hi pot observar un pou amb dues boques (una actualment cegada) que es troba envoltat per un gran mur amb espitlleres o troneres. A l'accés principal d'aquest recinte que protegeix el pou i el portal forà de la possessió es pogué fotografiar un escut amb l'emblema de la família Togores, mentre que a sobre el portal de l'antic oratori de la possessió s'hi observa l'escut de la família Palou.

³⁰ EMPRESA MARÈS: *Catàleg d'elements i espais protegits del municipi d'Alaró*, Ajuntament d'Alaró, 2016.

Resulta molt difícil no relacionar aquests elements amb els estims de 1578 on hi apareix "*Possessió dita lo Pou de dos boques de Joanot Ordines del Raiguer, cavalleria de Mateu Togores*". Aquest Mateu Togores, a partir del 22 de setembre de 1572, heretà la possessió del Reguer, abans anomenada *Beniarri*.³¹

Conclusions

Tal com s'ha exposat, sembla que l'únic indici documental per identificar l'antiga alqueria de *Beniarri* amb l'actual possessió de Ses Artigues és el document de 1303 on figuren com a senyors de la mateixa Guillem de Montcada i els hereus de Pere de Tornamira, també senyor de la cavalleria de *Beniarri*.

L'existència d'aquest domini compartit pot respondre a dos motius: que Ses Artigues formés part de la cavalleria de *Beniarri* o que els Tornamira adquirissin part d'aquesta propietat, sense que necessàriament tingués relació amb la cavalleria. En ambdós casos, el fet una part de Ses Artigues fos del domini d'aquesta família, no té per què significar que l'alqueria de *Beniarri* es localitzés a Ses Artigues. Ni tan sols es pot afirmar que Ses Artigues formés part de la cavalleria de Pere de Vilaragut al segle XIII, sense tenir en compte que pogué ser adquirida pels Tornamira sense tenir cap relació amb el seu domini de la cavalleria.

En contra d'aquesta identificació, s'han exposat tota una sèrie de consideracions:

- L'excessiva extensió de l'alqueria de *Beniarri* a la documentació del segle XIII, fa difícil d'explicar la seva ubicació a un indret com Ses Artigues.
- Que un cop localitzades les alqueries de *Bànyols*, *Sepulcre* i *Benauguir/Binuyr*, es pot triangular la posició relativa de *Beniarri* gràcies al fet que figura com a confrontant de les mateixes a un document de 1281.
- Que hi ha una manca de coherència geogràfica entre la localització de Ses Artigues i la presència de *Beniarri* entre els confrontants de la cavalleria de *Bànyols*, *Sepulcre* i *Benauguir* el 1281, a l'altre costat del terme municipal.
- Que la possessió del Reguer fou el topònim que adoptà amb els temps *Beniarri* i part de la cavalleria dels Togores, donant nom a un marquesat i a l'actual camí del Raiguer. Aquest camí traça el seu recorregut prop de Son Palou, ben lluny de Ses Artigues.
- Que a la possessió de Son Palou s'ha localitzat l'escut nobiliari de la família Togores, que succeí a la família Tornamira com a senyors de la cavalleria; així com un pou amb dues boques, que potser donà nom a la possessió de Son Palou als estims del segle XVI.

Finalment, si s'accepta la nova proposta de localització de l'alqueria de *Beniarri*, forçosament s'ha de reinterpretar el document que atorga a Pere de Vilaragut permís per a la construcció d'un castell "*in ipso podio super est Beniarri*" al segle XIII.

Amb la nova localització de l'alqueria, aquell "*podio*" ha d'identificar-se amb un dels puigs que rodegen la zona de Son Palou i que presenten una sèrie de jaciments arqueològics amb sistemes defensius i/o ceràmiques del segle XIII en superfície.

Aquesta nova interpretació de la documentació escrita, permet aproximar-se a les restes arqueològiques de Sa Bastida sense que aquests tinguin necessàriament relació amb el permís de construcció d'un castell al segle XIII.vvv

³¹ DE OLEZA Y DE ESPAÑA, J.: "Caballerías...", 1946, p. 751-755.

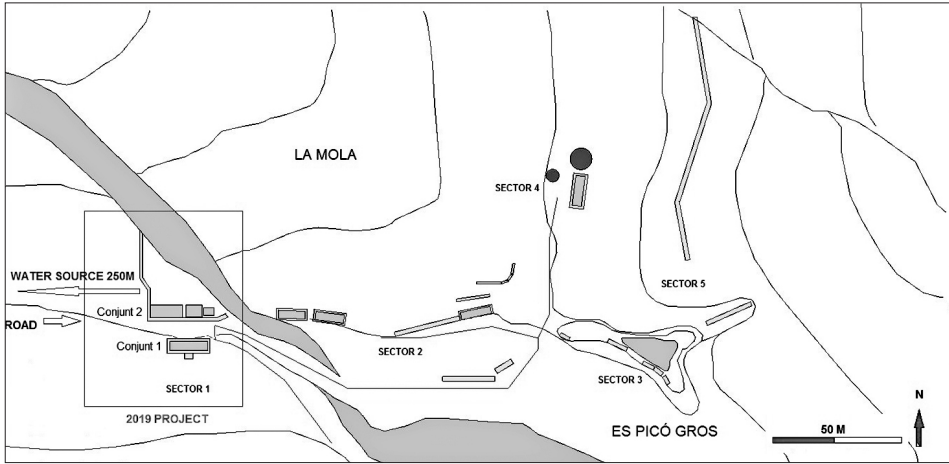

Fig. 1 Croquis preliminar de les murades i dipòsits hidràulics de Sa Bastida (Llodrà, 2018)

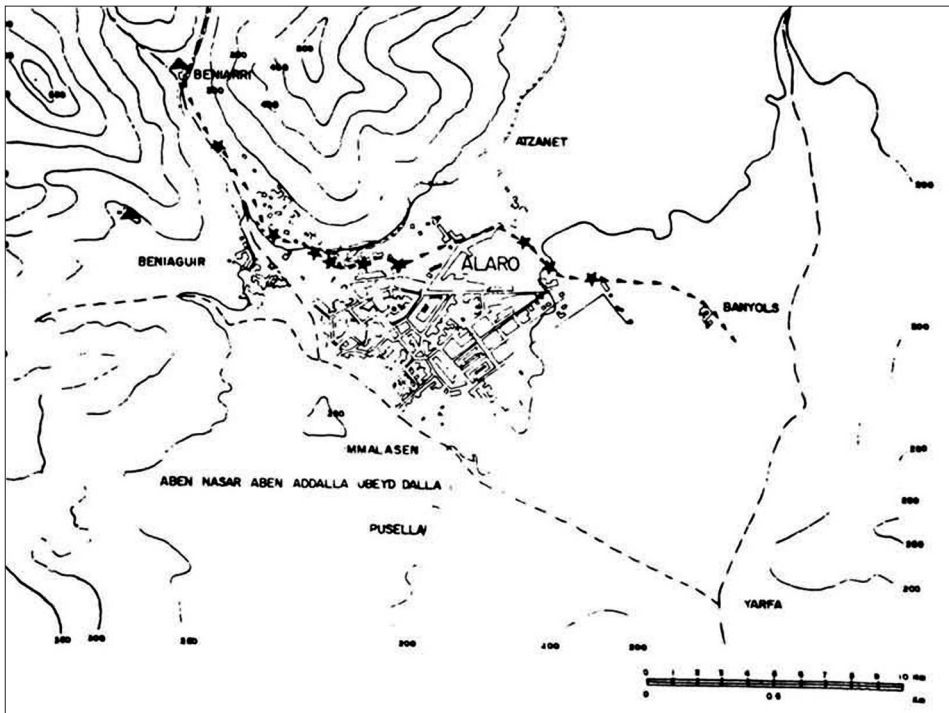

Fig. 2 Proposta de localització d'alqueries de Riera Frau i Soberats

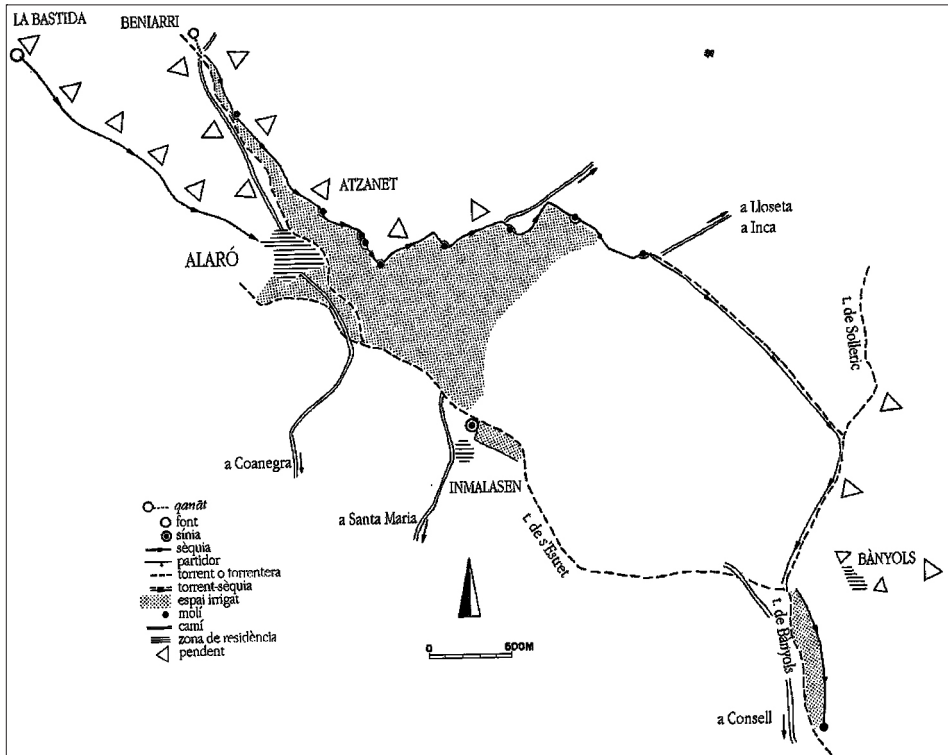

Fig. 3 Proposta de localització d'alqueries de Kirchner

Lo enque Coniutes La Cavalleria de Binuyr.

En una pos: anomenada per Antelm: la qual diuen hora
 de folla manij ab altre pes de 60: cent bullades = de forment
 cinquanta gr^{as} cada unade y llegumi cinquanta gr^{as}
 i cada d'overcir que hey da part dela pos: qui es tal-
 ca diuen q de nouena
 fa de com ala dita Cavalleria de cortans de...
 mes ja 300 l^{rs} com a dita Cavalleria...
 mes ja 400 l^{rs} com q en forment...
 mes digue quant vingue en...
 no sap si es encarragament o: si es dela matexa Cavalle-
 ria. també fa gallinas.
 Los antepes ad: sabliu mananca de d' pos: de honor de
 7. quateras a Juan Guer ab carrech de 120 l^{rs} adre fur-
 tany.
 Jeda bria river la dona y part a Bartolomeu Mengual de
 canellas son lunal q 500 l^{rs} ab carrech de d'hor 120 l^{rs}
 Ledit Mengual las venie al Sr. Gaspar Chagorola y 1000 l^{rs}
 contans y las 120 l^{rs} com anen forment.
 He domonat al majoral de manora que truvira dita peña
 de terra manij ab altre q diu q dues bullades de otina
 q: bodem q: garrouers; y alguns anys hostm ben de criade.
 que també el amo de Gonduelm q: hanna moltes
 quitacions de cens.
 Altra pos: dita per ffol del Parc de N^{ra} S^{ra} del focs
 He domonat a alguns arrendadors q: amitzers q: hauria

Fig. 4 Primer full del lligall que defineix la cavalleria de Binuyr al segle XVII

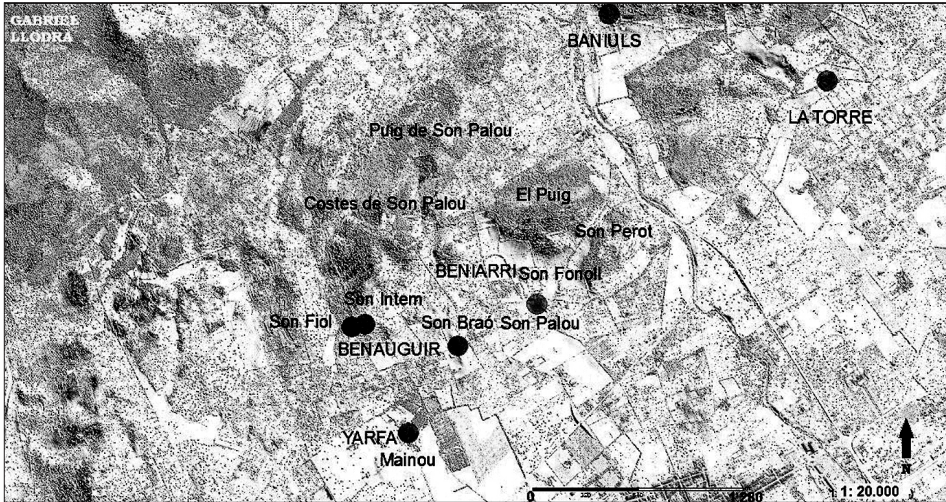

Fig. 5 Possessions de la zona estudiada al segle XVII (Llodrà, 2018)

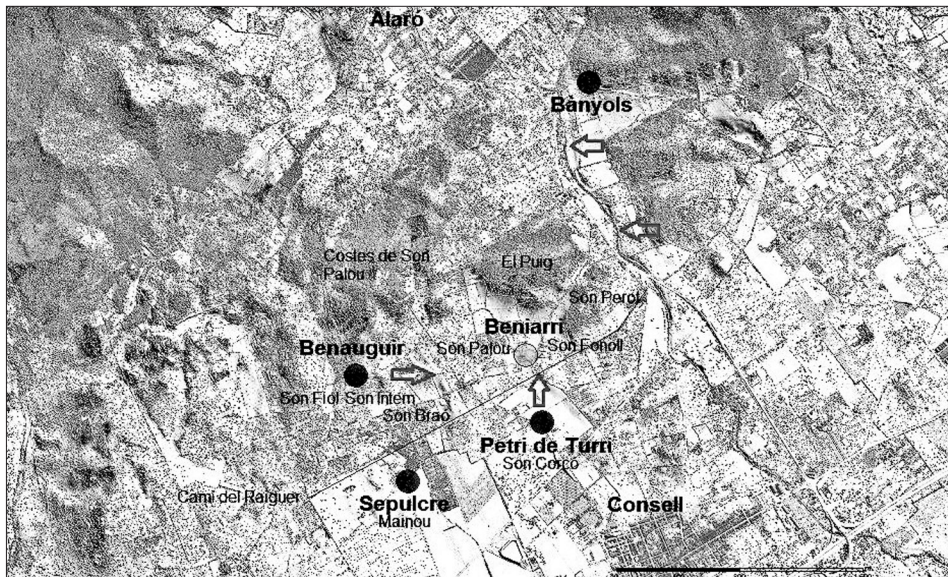

Fig. 6 Proposta de localització de les alqueries de Banyols, Sepulcre (Yarfa) i Benauguir/Binuyr (Llodrà, 2018)

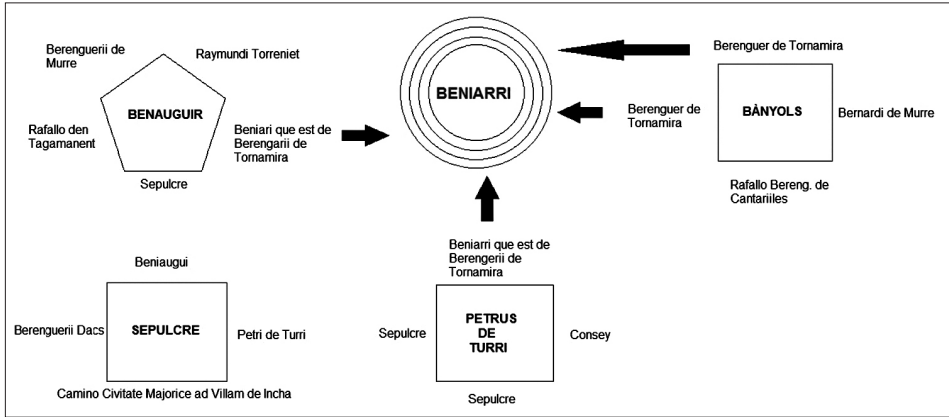

Fig. 7 Proposta d'orientació dels confrontants de les alqueries de Guillem de Puigdorfila el 1281 (Llodrà, 2018)

Fig. 8 Escut de la família Togores a Son Palou (Llodrà, 2018)

Fig. 9 Pou amb dues boques a Son Palou (Llodrà, 2018)

